

Юридичні науки

УДК 340.61

Хмара Міла Василівна

кандидат філософських наук, доцент

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука

Хмара Мила Васильевна

кандидат философских наук, доцент

Международный экономико-гуманитарный университет

имени академика Степана Демьянчука

Khmara Mila

PhD in Philosophy Sciences, Associate Professor

International Economic and Humanitarian University

the name of Academician Stepan Demyanchuk

ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У МЕДІА-ПРАВІ

ПРОБЛЕМЫ КОМПЕНСАЦИИ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА В МЕДИА-ПРАВЕ

PROBLEMS OF COMPENSATION OF MORAL DAMAGE IN MEDIA LAW

Анотація. У статті проаналізовано відображення вимоги компенсації моральної шкоди в медіа-законодавстві України та визначено основні напрями доопрацювання положень нормативно-правових актів в світлі новітніх мас-медійних тенденцій. Акцентовано на необхідності конкретизації правових положень щодо компенсації моральної шкоди, завданої перешкодженням законній професійній діяльності журналістів, та доцільності розробки комплексної методики вирахування грошового

розміру компенсації у випадку порушення особистих немайнових прав та заподіяння моральної (немайнової) шкоди учасникам інформаційних відносин.

Ключові слова: медіа-право, масово-інформаційно-комунікативні відносини, правопорушення інформаційного характеру, правове регулювання відшкодування моральної шкоди, компенсація моральної шкоди.

Анотація. В статті проаналізовано отраження требования компенсации морального вреда в медиа-законодательстве Украины и определены основные направления доработки положений нормативно-правовых актов в свете новейших медиа-тенденций. Подчеркнута необходимость конкретизации правовых положений касательно морального вреда, нанесенного препятствием законной профессиональной деятельности журналистов, и целесообразность разработки комплексной методики определения денежного размера компенсации в случае нарушения личных неимущественных прав и нанесения морального (неимущественного) вреда участникам информационных отношений.

Ключевые слова: медиа-право, массово-информационно-коммуникационные отношения, правонарушения информационного характера, правовое регулирование компенсации морального вреда, компенсация морального вреда.

Summary. The article deals with the analysis of the reflection of compensation for moral injury requirement in the media legislation of Ukraine and the main directions of the statutes of the regulatory acts correcting in the light of the newest media trends. The author emphasises on the necessity to concretize the legal statutes on compensation for moral injury caused by the impeding legal professional activities of journalists and the development of a complex method for calculating of the amount of compensation in case of

violation of personal non-property rights and causing moral (non-property) injury to participants in information relations.

***Key words:** media law, mass and information and communicative relations, violation of informational character, legal regulation of compensation for moral injury, compensation for moral injury.*

Постановка проблеми. Законодавче забезпечення прав людини та створення ефективних механізмів їх захисту – фундаментальні індикатори розбудови демократичної держави, громадянського суспільства та гуманізації соціальних відносин. Важливим аспектом окреслених процесів є визнання права людини на немайнові блага та компенсацію моральної (немайнової) шкоди, що полягає у «фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв’язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров’я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв’язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім’ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв’язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи» (ч. 2 ст. 23 ЦК України) [17].

Першочергового значення захист немайнових прав людини та відшкодування моральної (немайнової) шкоди набувають в мас-медіа комунікації, позначеній предметною спрямованістю на засадничі суспільні проблеми, інтенсивністю та широтою розповсюдження інформації, долученням до комунікативних процесів соціальних інститутів та значної кількості представників різних соціальних груп, здатною ефективно регулювати соціальні відносини.

З огляду на те, що осердя мас-медіа комунікації утворюють отримання, переробка і поширення соціально вагомої інформації (у формі інформаційної продукції ЗМІ) спеціалізованими мас-медіа інститутами та

її сприйняття і засвоєння «великими, соціально різнорідними, розосередженими аудиторіями» [7, с. 26], маємо підстави стверджувати, що основним предметом правового регулювання в окресленій сфері є упередження і покарання правопорушень інформаційного характеру та компенсація заподіяної ними моральної шкоди.

При цьому специфіка масово-інформаційно-комунікативних відносин зумовлює актуальність проблеми визначення особливостей компенсації моральної шкоди в контексті медіа-права – підгалузі у спеціальній частині інформаційного права, пов’язаної з «відповідними інститутами провідних галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного та кримінального <...>, з рядом комплексних галузей права: трудовим, господарським, фінансовим та іншими», спеціальними галузями права, міжгалузевими комплексними інститутами: правом інтелектуальної власності, рекламним правом та ін. та в суб’єктивному змісті конкретизованої як «множина прав і обов’язків, що виникають при функціонуванні ЗМІ» [18, с. 31–33].

Аналіз досліджень та публікацій. У вітчизняній науковій традиції теоретичне осмислення інституту компенсації моральної шкоди пройшло шлях від «повного ігнорування можливості застосування такого способу захисту цивільних прав і аж до його цілковитого визнання» [16, с. 67]. Апогею інтерес до проблеми сягнув у другій половині 1990-х рр., із закріпленням в Конституції України та низці нормативно-правових актів понять моральна (немайнова) шкода, моральні збитки, моральна втрата, втрати немайнового характеру, право відшкодування (компенсації) моральної (немайнової) шкоди [2, с. 84–85]. У 1990–2010-х рр., поряд з уніфікацією поглядів щодо можливості компенсації моральної шкоди, в українській юридичній думці простежується диференціація підходів до проблеми за галузями права. Так, право на компенсацію моральної шкоди у цивілістичному аспекті висвітлювали В. Басай (2010), С. Булеца (2016),

Ю. Бурзель (2003), І. Бурлак (2009), В. Валюх (1999), М. Галянтич (1999), А. Гриняк (2013), Л. Єсіпова (2009), А. Загорулько (1996, 2000), І. Коваль (2007), Л. Корчевна (1998), О. Кочина (2013, 2014, 2016), К. Кравченко (2002), Л. Красицька (2010), Т. Крисань (2011), С. Куліцька (2016), І. Майстер (2015), М. Мікулина (2004), І. Ніжинська (2012), Г. Оверко (2012), В. Паліюк (1999, 2000), Є. Підлісний (2009), В. Примак (2009, 2014), І. Протас (2000), Г. Резнік (2014), С. Ременяк (2007), Ю. Рябченко (2009), С. Сиротенко (2002, 2006), О. Сліпченко (2010), Т. Степаненко (2008), Р. Стефанчук (2007), І. Тімуш (2013), Д. Толкачова (2009, 2010), Г. Фединяк (1994), Д. Шапошнікова (2005), С. Шимон (1997, 1998) та ін. Право на компенсацію моральної шкоди у трудових правовідносинах – М. Невалінний (1996, 1998), В. Плаксін (1995), Я. Протопопова (2011), В. Чернадчук (2001). Право на компенсацію моральної шкоди у кримінальному процесі – М. Гошовський (1998), В. Ільковець (1993), О. Крикунов (2002), О. Кучинська (1998), М. Сіроткіна (2006). Психологічні аспекти відшкодування моральної шкоди аналізували О. Андрієнко (2009), С. Антосик, О. Кокун (1998). Загальнотеоретичному розгляду права людини на компенсацію моральної шкоди присвячено дисертацію та публікації О. Грищук (2002) [2]. Відзнаками наукового дискурсу останніх десятиліть стали одностайність поглядів щодо можливості компенсації моральної шкоди; конкретизація дефініцій моральної шкоди, загальноправового інституту компенсації моральної шкоди, презумпції моральної шкоди; аналіз доказів та доказувань моральної шкоди; розробка критеріїв визначення розміру компенсації моральної шкоди; урахування набутків сучасної психологічної науки про механізми заподіяння страждань та загладжувannya останніх; вивчення європейського правотворчого і правозастосувального досвіду та перспектив його інтеграції у вітчизняне правове поле.

Деякі аспекти компенсації моральної шкоди, зокрема в зв'язку з діяльністю ЗМІ, розглянуто в дослідженнях, присвячених проблемі захисту честі, гідності та ділової репутації особи. До прикладу, в дисертації Д. Луспеника (2003) [6] проаналізовано відображення в нормативно-правових актах права на відшкодування моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації й підкреслено, що «до предмету доказування у справах про захист честі, гідності та ділової репутації входять факти розповсюдження відомостей, що порочать честь, гідність чи ділову репутацію, наявності вчинення шкоди інтересам позивача, а також факт можливого спричинення майнової або моральної шкоди» [5, с. 12–13]. Окремі аспекти означеної проблеми в зв'язку з захистом честі, гідності та ділової репутації висвітлено в працях З. Галаджун (2010), Р. Головенко (2007), Д. Гусака (2010), О. Кохановської (2005), В. Мультченко (2002), І. Саприкіної (2006), Р. Стефанчука (2001, 2004, 2007), А. Церковної (2003) та ін.

Водночас, наукові дослідження, присвячені проблемі компенсації моральної шкоди в контексті медіа-права, з урахуванням специфіки масово-інформаційної комунікації та професійної мас-медіа діяльності наразі відсутні.

Отже, **метою** пропонованої публікації є аналіз відображення вимоги компенсації моральної шкоди в медіа-законодавстві України та визначення основних напрямів доопрацювання положень нормативно-правових актів в світлі новітніх мас-медійних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи, що медіа-право має кількарівневу структуру, утворену міжнародними документами, до яких приєдналася держава; Конституцією України, що встановлює фундаментальні принципи функціонування інформаційної сфери; кодексами в галузях матеріального та процесуального права; законами, які специфікують положення Конституції щодо інформаційної сфери;

підзаконними нормативно-правовими актами, зупинимося на основних питаннях, пов’язаних з компенсацією моральної шкоди в мас-медіа комунікації, та відповідних положеннях медіа-законодавства.

Засадничими щодо компенсації моральної шкоди в контексті інформаційних відносин є положення Конституції України [4, с. 30–32], передусім, ч. 4 ст. 32, в якій закріплено право на компенсацію моральної шкоди, завданої людині збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації про неї та членів її сім’ї, та ст. 54, якою встановлено право на компенсацію моральної шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності та авторських прав [5].

У ст. 23 Цивільного кодексу України зазначено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав, а в ч. 2 ст. 23 з-поміж визначників моральної шкоди вказано на душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв’язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім’ї чи близьких родичів (п. 2 ч. 2 ст. 23), та приниженням честі, гідності та ділової репутації (п. 4 ч. 2 ст. 23) [17] – обставини, що можуть виникати у контексті інформаційних відносин. Також встановлено, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення (ч. 3 ст. 23) [17].

Вказівку на компенсацію моральної шкоди у сфері інформаційних відносин містить ч. 2 ст. 200 ЦКУ, в якій зазначено, що суб’єкт відносин у сфері інформації може вимагати усунення порушень його права та відшкодування майнової і моральної шкоди, завданої такими правопорушеннями [17]. При цьому ч. 1 ст. 201 містить положення, за

яким особистими немайновими благами, що охороняються цивільним законодавством, є, з-поміж іншого, честь, гідність і ділова репутація; авторство та свобода літературної творчості, а в ч. 2 ст. 201 зазначено, що відповідно до Конституції України честь і гідність людини є найвищою соціальною цінністю [17]. Істотними щодо нормативно-правового урегулювання діяльності журналіста у його взаємодії з іншими учасниками масово-інформаційно-комунікативних відносин є положення ч. 1 ст. 1172 ЦКУ, за якою «юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків» [17].

В Законі України «Про інформацію» поняття моральної шкоди фігурує в ч. 2 ст. 30, якою встановлено, що коли ту чи іншу суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, яка принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, котра таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок *відшкодувати завдану моральну шкоду* [14]. У свою чергу, ч. 1 ст. 31 нормативно-правового акту визначено, що у разі, якщо порушенням права на свободу інформації особі завдано матеріальної чи *моральної шкоди, вона має право на її відшкодування за рішенням суду*. Також ч. 2 ст. 31 містить положення, за яким суб'єкти владних повноважень як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди [14].

В Законі «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 ст. 3 забороняється використання друкованих засобів масової інформації для *заподіяння шкоди честі і гідності особи* [12].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій» від 06.05.1993 р., у ст. 440 Цивільного кодексу вперше було закріплено порядок компенсації моральної шкоди, у ст. 6 введено компенсацію моральної шкоди як спосіб захисту цивільних прав, а ст. 7 викладено в новій редакції, згідно до якої судовий захист поширено на ділову репутацію [9]. За переконанням фахівців, окреслені зміни стали важливим кроком в нормативно-правовому урегулюванні діяльності ЗМІ та уможливили «відшкодування моральної та майнової шкоди у випадку поширення відомостей, що не відповідають дійсності чи викладені неправдиво, порочать честь, гідність і ділову репутацію фізичної або юридичної особи» [1, с. 142].

В Законі України «Про телебачення і радіомовлення» від 12.12.1993 р. в ч. 1 ст. 59 зафіксовано вимогу не розголошувати інформацію про приватне життя громадянина без його згоди, якщо ця інформація не є суспільно необхідною, й положення, за яким у разі, якщо суд визнає, що поширення інформації про особисте життя громадянина не становить суспільної необхідності, *моральна шкода* та матеріальні збитки відшкодовуються в порядку, встановленому законодавством України. У свою чергу, в ч. 1 ст. 66 Закону встановлено, що «*моральна (немайнова)* шкода відшкодовується відповідно до вимог Цивільного кодексу України» [15].

Істотним стосовно професійної діяльності журналіста є положення п. е ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., за яким при визначенні розмірів збитків, що мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б

одержати ця особа. При цьому у розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката [8].

Ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 встановлює відповідальність журналіста за завдану ним моральну (немайнову) шкоду. Зокрема у документі зазначено, що в разі відшкодування, відповідно до ЦК України, журналістом і засобом масової інформації заподіяної ними *моральної (немайнової) шкоди*, на них покладається солідарна відповідальність з урахуванням міри вини кожного, а у випадку розгляду судом спору щодо *завданої моральної (немайнової) шкоди між журналістом або засобом масової інформації як відповідачем та політичною партією, виборчим блоком, посадовою особою (посадовими особами) як позивачем*, суд вправі призначити *компенсацію моральної (немайнової) шкоди* лише за наявності *умислу* журналіста чи службових осіб засобу масової інформації. Також вказано, що суд враховує наслідки використання позивачем можливостей позасудового, зокрема досудового, спростування неправдивих відомостей, відстоювання його честі і гідності, ділової репутації та врегулювання спору в цілому, тому з урахуванням зазначених обставин вправі відмовити у відшкодуванні моральної шкоди. Важливим вважаємо уточнення, що «умислом журналіста та/або службової особи засобу масової інформації є таке їх/її ставлення до поширення інформації, коли журналіст та/або службова особа засобу масової інформації усвідомлювали недостовірність інформації та передбачали її суспільно небезпечні наслідки» (ст. 17) [10]. Крім цього у нормативно-правовому акті відзначено, що «журналіст та/або засіб масової інформації звільняються від відповідальності за поширення інформації, що не відповідає дійсності, якщо суд встановить, що журналіст діяв добросовісно та здійснював її перевірку» (ст. 17) [10].

Важливим щодо діяльності медіїв на етапі одержання інформації є положення ч. 2 ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., що встановлює відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації й визначає, що особи, права та законні інтереси котрих порушені розпорядниками інформації, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом [11].

Отже, аналіз законодавчої бази засвідчує нормативне закріплення права людини на відшкодування моральної шкоди у сфері масово-інформаційної комунікації. Водночас варто акцентувати на нерівномірному відображенні у медіа-законодавстві права на компенсацію моральної шкоди її учасників. Так, наведений огляд нормативно-правових актів підтверджує, що переважна увага в них надається захисту права на компенсацію моральної шкоди фігурантів інформаційних повідомлень, передусім в аспекті приниження честі, гідності та ділової репутації (ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію»; ст. 3 Закону «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні») та розголошення інформації про приватне життя громадянина без його згоди, у разі, якщо вона не є суспільно необхідною (ч. 1 ст. 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»). До означеної групи нормативно-правових положень належить зафіксована у ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» вимога відповідальності журналіста за завдану ним моральну (немайнову) шкоду. У той же час, захист прав журналіста та можливість відшкодування завданої йому моральної шкоди у разі порушення доступу до публічної інформації зафіксовано лише у ч. 2 ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації», а авторські права представників мас-медіа захищено ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Вкажемо на відсутність у медіа-законодавстві конкретизації вимог про компенсацію моральної шкоди за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, погрозу або насильство щодо журналіста, умисне знищення або пошкодження майна журналіста, посягання на життя журналіста, захоплення журналіста заручником, кримінальну відповідальність за які встановлено ст. 171, 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 ККУ. Особливої актуальності означене набуває у зв'язку із зростанням кількості випадків порушення прав журналістів упродовж останніх років [3].

Також слід погодитися з О.В. Каплій, що додаткової конкретизації потребує п. 2 ч. 2 ст. 258 ЦК України, у якому визначено позовну давність спростування недостовірної інформації, вміщеної у ЗМІ, проте не відображено вимоги про відшкодування моральної шкоди, що часто фігурує у позовах [4, с. 142]. Актуальним є зауваження дослідниці, що найбільше ускладнень у правозастосовній діяльності судів у процесі вирішення справ за позовами до ЗМІ виникає при визначенні *розміру моральної шкоди* у зв'язку з відсутністю в законодавстві чітких критеріїв останнього [4, с. 142].

Висновки. Отже, виокремлення в межах інформаційного права феномену медіа-права [18, с. 30] та значущість масово-інформаційної комунікації на сучасному етапі розвитку суспільства, обґрунтовують доцільність конкретизації усталеної у вітчизняному правовому просторі вимоги захисту особистих немайнових прав та компенсації моральної (немайнової) шкоди щодо діяльності ЗМІ.

Аналіз положень Конституції України, кодексів в галузях матеріального та процесуального права, законів, що конкретизують положення Основного Закону стосовно інформаційної сфери, дозволяють констатувати охоплення вимогою компенсації моральної шкоди інтересів основних суб'єктів масово-інформаційних комунікативних відносин на

етапах доступу до інформації, її збирання, обробки, створення, зберігання, використання, поширення. Водночас, урівноваження потребує захист інтересів фігурантів інформаційних повідомлень, зокрема у питаннях приниження честі, гідності та ділової репутації та розголошення інформації про приватне життя громадянина без його згоди, та вимог компенсації моральної шкоди, завданої перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів. Ретельного правового врегулювання, зокрема в аспекті компенсації моральної шкоди різним учасниками інформаційних відносин, потребує діяльність блогерів, журналістів онлайн видань тощо. Одним з першочергових завдань лишається розробка та прийняття Інформаційного кодексу України (Кодексу України про інформацію).

Перспективні напрями дослідження. З-поміж перспективних напрямів дослідження теми вкажемо на узагальнення досвіду застосування положень нормативно-правових актів, що визначають компенсацію моральної шкоди учасникам масово-інформаційно комунікативних відносин, та виокремлення правових проблем, вирішення яких покращило б ситуацію у медіа-правовому просторі України, забезпечило обґрунтованість та транспарентність рішень судів в означеній сфері. Важливим завданням подальших наукових розвідок вважаємо розробку комплексної методики вирахування грошового розміру компенсації у випадку порушення особистих немайнових прав та заподіяння моральної (немайнової) шкоди учасникам інформаційних відносин.

Література

1. Галаджун З. В. Комунікаційна дифамація як чинник соціальної відповідальності мас-медіа : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка / З. В. Галаджун. – К., 2011. – 265 с.

2. Грищук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових вчень / О. В. Грищук ; Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. – К., 2002. – 188 с.
3. Інститут масової інформації : моніторинг : Барометр свободи слова за березень 2017 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://imi.org.ua/barametr/57001-barometr-svobodi-slova-za-berezen-2017-roku.html>
4. Каплій О. В. Конституційно-правові засади організації та діяльності засобів масової інформації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право / Національний університет «Одеська юридична академія» / О. В. Каплій. – Одеса, 2014. – 235 с.
5. Конституція України: Конституція, Закон України від 28.06.1996 № 254 к/96-ВР, поточна редакція тлумачення від 15.05.2014, підстава v005p710-14 / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Луспеник Д. Д. Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / Д. Д. Луспеник. – Харків, 2003. – 20 с.
7. Петров Л. В. Массовая коммуникация и культура. Введение в теорию и историю / Л. В. Петров. – СПб. : СПбГАК, 1999. – 211 с.
8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993, поточна редакція від 26.04.2017, підстава 1977-19 / Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

9. Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій : Закон України від 06.05.1993, поточна редакція від 01.09.2005, підстава 1618-15 / Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 24. – Ст. 259.
10. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997, поточна редакція від 11.10.2017, підстава 2148-19 / Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 50. – Ст. 302.
11. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI, поточна редакція від 01.05.2015, підстава 319-19 / Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
12. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992, поточна редакція від 15.06.2017, підстава 2051-19 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
13. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI, поточна редакція від 01.01.2017, підстава 1774-19 / Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
14. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII, поточна редакція від 01.01.2017, підстава 1774-19 / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
15. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 12.12.1993 р. № 3205-IV, поточна редакція від 13.10.2017, підстава 2054-19 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
16. Стефанчук Р. О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав : проблеми та шляхи вирішення / Р. О. Стефанчук // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1 (21). – С. 67–83.

17. Цивільний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV, поточна редакція від 19.07.2017, підстава 1982-19 / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
18. Цимбалюк В. С. Мас-медіа право в інформаційному суспільстві / В. С. Цимбалюк // Інформація і право. – 2011. – № 1. – С. 30–33.

References

1. Haladzhun Z. V. Komunikatsiina dyfamatsiia yak chynnyk sotsialnoi vidpovidalnosti mas-media : dys. ... kand. nauk iz sots. komunikatsii : 27.00.01 – teoriia ta istoriia sotsialnykh komunikatsii / Kyivskyi nats. un-t im. T. Shevchenka / Z. V. Haladzhun. – K., 2011. – 265 s.
2. Hryshchuk O. V. Pravo liudyny na kompensatsiiu moralnoi shkody (zahalnoteoretychni aspekty) : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava ; istoriia politychnykh i pravovykh vchen / O. V. Hryshchuk ; Kyivskyi nats. un-t imeni T. Shevchenka. – K., 2002. – 188 s.
3. Instytut masovoi informatsii : monitorynh : Barometr svobody slova za berezen 2017 r. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://imi.org.ua/barametr/57001-barometr-svobodi-slova-za-berezen-2017-roku.html>
4. Kaplii O. V. Konstytutsiino-pravovi zasady orhanizatsii ta diialnosti zasobiv masovoi informatsii v Ukraini : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 – konstytutsiine pravo, munitsypalne pravo / Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia» / O. V. Kaplii. – Odesa, 2014. – 235 s.
5. Konstytutsiia Ukrainy: Konstytutsiia, Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254 k/96-VR, potochna redaktsiia tlumachennia vid 15.05.2014, pidstava

- v005p710-14 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.
6. Luspenyk D. D. Sudochnystvo u spravakh pro zakhyst chesti, hidnosti ta dilovoi reputatsii : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 – tsyvilne pravo i tsyvilnyi protses ; simeine pravo ; mizhnarodne pryvatne pravo / Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho / D. D. Luspenyk. – Kharkiv, 2003. – 20 s.
 7. Petrov L. V. Massovaia kommunykatsyia y kultura. Vvedenye v teoryiu y ystoryiu / L. V. Petrov. – SPb. : SPbHAK, 1999. – 211 s.
 8. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993, potochna redaktsiia vid 26.04.2017, pidstava 1977-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1994. – № 13. – St. 64.
 9. Pro vnesennia zmin i dopovnen do polozhen zakonodavchykh aktiv Ukrainy, shcho stosuiutsia zakhystu chesti, hidnosti ta dilovoi reputatsii hromadian i orhanizatsii : Zakon Ukrainy vid 06.05.1993, potochna redaktsiia vid 01.09.2005, pidstava 1618-15 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1993. – № 24. – St. 259.
 10. Pro derzhavnu pidtrymku zasobiv masovoi informatsii ta sotsialnyi zakhyst zhurnalistiv : Zakon Ukrainy vid 23.09.1997, potochna redaktsiia vid 11.10.2017, pidstava 2148-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1997. – № 50. – St. 302.
 11. Pro dostup do publichnoi informatsii : Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 r. № 2939-VI, potochna redaktsiia vid 01.05.2015, pidstava 319-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2011. – № 32. – St. 314.
 12. Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini :
 1. Zakon Ukrainy vid 16.11.1992, potochna redaktsiia vid 15.06.2017, pidstava 2051-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1993. – № 1. – St. 1.

13. Pro zakhyst personalnykh danykh : Zakon Ukrainy vid 01.06.2010 № 2297-VI, potochna redaktsiia vid 01.01.2017, pidstava 1774-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2010. – № 34. – St. 481.
14. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII, potochna redaktsiia vid 01.01.2017, pidstava 1774-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1992. – № 48. – St. 650.
15. Pro telebachennia i radiomovlennia : Zakon Ukrainy vid 12.12.1993 r. № 3205-IV, potochna redaktsiia vid 13.10.2017, pidstava 2054-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1994. – № 10. – St. 43.
16. Stefanchuk R. O. Kompensatsiia moralnoi shkody yak sposib zakhystu osobystykh nemainovykh prav : problemy ta shliakhy vyrishennia / R. O. Stefanchuk // Universytetski naukovy zapysky. – 2007. – № 1 (21). – S. 67–83.
17. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy, Zakon, Kodeks vid 16.01.2003 № 435-IV, potochna redaktsiia vid 19.07.2017, pidstava 1982-19 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – № 40–44. – St. 356.
18. Tsymbaliuk V. S. Mas-media pravo v informatsiinomu suspilstvi / V. S. Tsymbaliuk // Informatsiia i pravo. – 2011. – № 1. – S. 30–33.